

Búcsú Hajdú Mihálytól*

Amit sokáig elképzelni sem tudtunk volna, bekövetkezett: elment Hajdú Mihály is a minden halandók útján. Bibliai kort ért meg, hiszen a zsoltáros szavai szerint az ember életének ideje hetven esztendő, vagy ha több, nyolcvan esztendő –, és ő nyolcvan évet ért meg, megrakodva búval és örömmel.

Amíg a legcsekélyebb remény élt benne, zokszó nélkül alávetette magát súlyos orvosi kezeléseknél, miközben emberfeletti küzdelmet vívott a feltartóztathatatlanul terjedő végzetes kórral. Szomorú volt tapasztalni erejének fogyását, jól ismert hangjának tompulását, telefonos beszélgetéseink időtartamának kényszerű rövidülését. Csak a legnagyobb tisztelettel emlékezhetek kitartásáról, fegyelmességéről, lelki erejéről. Nyáron még szövögette álmait arról, hogy szeptemberre Újmagyar kori családnéveink tára című munkájának második kötetét kézbe veheti majd. Dolgozott, amennyire erejéből telt. Talán Benkő tanár úr példája lebegett szeme előtt, hiszen ő is mindvégig azt tette. Rá emlékezve hálával emlegette mindig, milyen szerencsés volt, hogy a Benkő-tanszékre kerülhetett. Júniusi, utolsó interjújában így fogalmazott: „Ez nagyon nagy dolog volt, váratlan, meglepő és hálával eltöltő nagy dolog volt”. Ez a hálaérzet volt munkálkodásának, segítőkészségének egyik fontos tartópillére. Tudta persze nagyon jól, hogy a tudomány embere sosem tudja befejezni a munkát, legfőljebb abbahagyja. Ezt tette ő is. Az volt az utolsó időben legnagyobb bánata, hogy teljes tétlenségre kárhoztatva nem foglalkozhatott kedves tudományos témáival, s hogy tudta, nem is teheti többé.

Mi most azt érezzük leginkább, hogy az ember, hogy ő is pótolhatatlan. Helyettesíthetjük, de pótolni nem tudjuk. Természetes kedvességét, előzékenységét, segítőkészségét, derűs természetét, tréfára készítő hajlamának kedvderítő megnyilatkozásait bőven volt alkalmunk megtapasztalni. Szobája ajtaja nyitva állt mindenki előtt, s jutott mindenkinek a kedves fogadtatásból, a finom vörösborból, a kellemes pipafüstből, a baráti érdeklődésből és évődésből egyaránt. S ahogy egyik, ma már jeles névtanos tanítványa írta róla: „Az egykori néptanító, általános iskolai és technikumi tanár az egyetemen szívvel-lélekkel Tanár maradt. Olyan, akit tudásáért, munkájáért és emberségéért, egész magáért egyaránt tiszteli, becsüli és szereti, aki csak ismeri” (FARKAS TAMÁS. In: HAJDÚ MIHÁLY, Válogatott tanulmányok. Szerk. KISS JENŐ. ELTE BTK et alii, Budapest, 2003. 20).

Hajdú Mihály a magyar nyelvtudomány több ágát is művelte, leghangsúlyosabban és legeredményesebben azonban a névtant. S nemcsak írásai, előadásai, adatgyűjtései és feldolgozásai miatt, hanem kiadványsorozatok szerkesztése, tudományos konferenciák szervezése, az egyetemi névtani oktatás föllendítése, tanítványok nevelése miatt is. A leíró névtan népszerűvé és az egyetemi oktatásban is elfogadottá válása nagyban az ő eredményes kutatói, tudományszervező és tudománynépszerűsítő tevékenységének köszönhető. Hogy Magyarországon annyi kutató, egyetemi és főiskolai oktató és hallgató foglalkozik névkutatással, hogy a névtan az egyetem magyar szakán a tanterv része lett, abban neki oroszlánrésze van.

Egyszemélyes intézmény volt ő, csak azt nem tudjuk, honnan vette az időt és az energiát mindehhez úgy, hogy nem csak a budapesti egyetemen oktatott. Valósággal vonzotta a hallgatóságot, pezsgő névtani élet zajlott körülötte az egyetem nappali tagozatán

* Elhangzott Orosházán 2014. február 15-én Hajdú Mihály búcsúztatásán az Evangélikus templomban rendezett gyászünnepeken.

és a doktori képzésben is. Lelkesen, sok-sok áldozatvállalással és energiával nevelte, szervezte és fogta össze a magyar névtanosokat. Ő vezette az ELTE Magyar Nyelvtudományi Doktori Iskolájának névtani programját, s tizennégy hallgatóját vezette el a sikeres nyilvános védésig. Megkülönböztetett figyelemmel, érdeklődéssel és támogatással fordult a Kárpát-medencei elszakított nemzetrészek hozzánk kerülő egyetemi és doktori hallgatóihoz, akik róla szólva nem mulasztják el emlegetni, mennyi emberi bátorítást és szakmai segítséget kaptak tőle.

Első tudományos közleménye 1963-ban, fél évszázaddal ezelőtt jelent meg, s a káros méhészkedés orosházi és környékbeli hagyományairól szól. Korai kutatásának vissza-visszatérő tárgya volt szűkebb pátriájának tárgyi és szellemi néprajza. Talán nem is véletlen, hogy az első folyóiratbeli nekrológ róla a honismereti folyóiratban temetése előtt megjelent már (Honismeret 2014/1: 70–71). A névtan mellett kedves kutatási területe volt a nyelvjárások színes, lebilincselő világa is. S mert szívügyének érezte, 2001-től végezte Szabó T. Attila monumentális erdélyi történeti helynévgyűjtéseinek a kiadását. Neki köszönhetjük az Általános és magyar névtan című első magyar névtani egyetemi tankönyv megírását. 2010-ben jelentette meg Családnevek enciklopédiája című könyvét, amelyet itt, Orosházán abban az évben mutattak be. S idén, nagy örömeire megjelent az Újmagyar kori családneveink tára 1. kötete.

Hajdú Mihályt sokat foglalkoztatta a magyar nyelvtudománynak és egyetemi oktatásának, illetőleg általában a magyar humán értelmiség képzésének a helyzete és jövőbeli kilátásai. A károsnak tartott tendenciákról való kritikus véleményét nem rejtette véka alá. A nyelvtudomány jövőjét is szem előtt tartva volt szenvedélyes gyűjtője és közlétevéje a nyelvi adatoknak. Meg volt ugyanis győződve a nyelvi adatoknak mint a kutatás mással nem helyettesíthető fundamentumának a fontosságáról. Kéziratot és nyomtatott forrásokat éppúgy búvárolt, ahogy adatközlőinek az emlékezetét. Gyűjtött tájszavakat, méhészeti szakszavakat (kitűnő méhész is volt!), földrajzi és személyneveket, a tulajdonnevek számos fajtáját. Könyvtárakban és levéltárakban, Londonban a British Museumban is, szótárakban és különféle kiadványokban, de a legtöbbet terepen, fálvak tucatjaiban, itthon és a Kárpát-medence különböző, magyaroktól lakott területein. Részt vett az országos helynévgyűjtési és közzétételi munkálatokban is. Jelképes értelmű, hogy halála előtt nem sokkal is érdeklődött a Békés megyei földrajzinév-gyűjtések kiadásának sorsa felől. Kezdetől fogva világos volt számára, hogy laikus gyűjtők is használható adatokkal segíthetik a tudományos kutatást, ezért támogatta az önkéntes nyelvjárási és néprajzi gyűjtéseket.

De nem csak gyűjtött és gyűjtetett. Három nyelvészeti sorozatot is indított a név-adatok közzététele céljából (Magyar Személynévi Adattárak: 1974, Magyar Névtani Dolgozatok: 1976, Magyar Csoportnyelvi Dolgozatok: 1980). Társalapítója volt (MEZŐ ANDRÁSSAL) a mára már a hazai névtan vezető szakfolyóiratává lett Névtani Értesítőnek. Elképesztő, hogy mintegy 420 különböző, nyelvi adatokat közlő és feldolgozó tudományos füzetet, kötetet, tájszótárt, emlékkönyvet szerkesztett.

Búcsúzom tőle a Magyar Nyelvtudományi Társaság nevében, amelynek 1961 óta tagja, 1972 és 1974 között titkára, majd mindvégig választmányának volt tevékeny tagja. 1976 és 1984 között a Névtani Szakosztálynak titkára, 1985-től pedig, a szakosztály megszűntéig elnöke volt. 1980-tól három évtizeden át ő vezette elnökként a Csűry Bálint-emlékérem és -díj odaítélésére javaslatot tevő bizottságot. A Társaság folyóiratának,

a Magyar Nyelvnek nemcsak rendszeres olvasója, hanem szorgalmas szerzője is volt. Természetes, hogy a Társaság több alkalommal is kitüntette: elnyerte a Csűry Bálint-émlékérmet, a Pais Dezső-émlékérmet és -díjat és a Társaságtól adható legrangosabb elismerést, a Révai Miklós-díjat is. Az elismeréseknek nagyon örült. De szívéhez különösen is közel állt a szülővárostól kapott kitüntetés, hogy Orosháza díszpolgárává választotta őt.

Nehéz elhinnem, hogy már hiába kopogok egyetemi szobája ajtaján, s hogy hiába várnám, hogy ő kopogjon be hozzám. Ezért örülök most különösen is annak – s hálás vagyok neki érte –, hogy súlyos állapotában is lehetővé tette a vele való interjú-készítést: lakásán sok mindenről beszélgettünk. Nemcsak a diktafon, ő is állta a sarat. Olyan szellemi összpontosítással válaszolt kérdéseimre, hogy meglepetésemben bizakodóvá lettem: talán mégis van még remény? De csak magamat biztató önámítás volt ez, most már tudom. Tudom azonban azt is, hogy a mi emlékezetünkben ő mindvégig megmarad. Mert olyan ember volt, aki puritán személyiségével, segítőkészségével, szerénységével, szorgalmával, közösségi felelősségtudatával példát mutatott. Mindig lehetett számítani rá.

Mit mondhatunk most, a búcsú szomorú órájában? Köszönjük neki mindazt, amit a tudománynak, az oktatásnak, a tanítványoknak és nekünk, pályatársainak s barátainak adott.

Kedves Miska! Isten Veled, nyugodj békében!

KISS JENŐ

Gallasy Magdolna 70 éves*

Kedves társasági együtt-ünneplők, kedves Magdi! Az ógörögök két fajta időfogalmat különböztettek meg: számon tartották az egymás utáni történések, események, leírására szolgáló időt, a „folyó” időt, az órával mérhető, amit *kronosz*-nak (*Χρόνος*) nevezték, s elválasztották azt a *kairosz*-tól (*καιρός*), amelyet viszont már sokkal nehezebb definiálni. Utóbbit szokták ’megfelelő, helyes, alkalmas pillanatnak’ mondani, de olvastam már ’kegyelmi, szent időnek’ is, mindenképpen ez a ’fontos idő’, a ’belső idő’ (persze nem az aspektusi értelemben). Hogy kinek mit takar ez a fogalom, az nyilván a szó használójától is függ. Bennünket ugyan most a kronosz, a mennyiségi idő hozott össze, mert jobb híján ezzel mérik az ember idejét születésétől kezdve, és ez most Gallasy Magdi esetében bizonyos mérföldkőhöz érkezett. De ennek a kairosz, a fontos idő szempontjából nem nagy a jelentősége. Hogy ezt a költők is így gondolták, arra jó néhány irodalmi példát lehetne hozni.

Ha az ember életében általában a minőségi idő után nézünk, mindenképpen az alkotást keressük – a láthatót és láthatatlant egyaránt. Megragadni kívülről persze csak a láthatót lehet. Mielőtt azonban ünnepeltünk kézzelfogható eredményű alkotómunkájának szentelünk némi figyelmet, okvetlenül fel kell idéznem egy vele (és még más itt jelenlevőkkel) közösen megélt kairoszt. Márcsak azért is, mert ez a mindegyikünk számára kitörőhöz hasonlóan fontos időszak egészen biztosan egyaránt befolyásolta Magdi pályafutását nyelvészként – és tartását emberként. A TESz.-ben eltöltött időről van szó, amelynek néhány éve alatt különlegesnek mondható dolgok történtek velünk: először is megkaptuk egy igazi közösség ajándékát; aztán Benkő tanár úr megértette velünk barátságos szigo-

* Elhangzott a Magyar Nyelvtudományi Társaság 2013. november 5-i ülésén.